

ukowej i Artystycznej przy Prezydium Rady Ministrów. Była pierwszą doktorantką prof. Anieli Kozłowskiej. W VI 1954 r. rektor Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie, na podstawie pozytywnej oceny jej dorobku naukowego dokonanej przez prof. F. Górskiego, wystąpił o nadanie jej tytułu naukowego docenta [brak informacji o dalszych losach tego wystąpienia]. Na początku lat 60. rozpoczęła przygotowywanie rozprawy habilitacyjnej pt. „Opracowanie zespołów chwastów upraw ziemniaczanych w związku z nasileniem chorób wirusowych w ziemniakach”, której zakończenie przewidywano w 1965 r. Stan zdrowia uniemożliwił jej opracowanie tego zagadnienia. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego od czasów studiów, często uczestniczyła w cotygodniowych zebraniach Oddziału Krakowskiego PTB i wygłaszała tam referaty. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika od 1946 r. Miała opinię doskonałego florysty potrafiącego swe wiadomości przekazywać w zajmujący sposób. Niezwykła skromność i duży samokrytycyzm oraz coraz słabszy stan zdrowia (od połowy lat 50. XX w.) spowodowały, że jej dorobek naukowy jest bardzo niewielki. Oprócz botaniki interesowała się również zoologią, a szczególnie biologią ptaków, oraz popularyzacją biologii na poziomie niższym, i turystyką. Z powodu bardzo złego stanu zdrowia, po zaprzestaniu pracy zawodowej, zamieszkała na krótko (2 lata) w Domu Pomocy Społecznej (przy ul. Zielnej w Krakowie), następnie przewieziono ją do siostrzenicy w Glichowie i tam zmarła (na parkinsonizm). Pochowana w grobowcu rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Wiśniowej.

13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne – Archiwum UJ: S II 325a 1924/24 (Katalog Senacki Studentów), S III Jadwiga Dobrzańska (teczka osobowa), S III 149 (D-J), WMP 171 (Jadwiga Dobrzańska), WR 44 (Jadwiga Dobrzańska), Komisja Egz. Nauczyc. (Jadwiga Dobrzańska); Archiwum Akademii Rolniczej w Krakowie: R II 37 (teczka osobowa); Biblioteka Jagiellońska: rkps Przyb. 796/76 („Kronika Instytutu i Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1918–1938”). Publikowane – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie. Skład osobowy uczelni oraz spis wykładów i ćwiczeń na rok akademicki 1955/56. Kraków 1956. Pieter J. 1957. Pierwsza wyższa uczelnia polska na Śląsku. Zwiążła relacja o byłym Instytucie Pedagogicznym w Katowicach. *Zaranie Śląskie* 1/2; cyt. s. 49.

14. Materiały ikonograficzne – zachowały się trzy zdjęcia: 1. w Archiwum AR w Krakowie – R II 37 (teczka osobowa) – zamieszczone jako pierwsze w niniejszym biogramie, 2. udostępnione przez dr Władysławę Jaros (AR) – z jej prywatnych zbiorów – drugie w niniejszym biogramie, oraz 3. w Bibliotece Jagiellońskiej – rkps Przyb. 796/76.

Piotr KÖHLER

MUZEA, ARCHIWALIA, ZBIORY MUSEUMS ARCHIVES, COLLECTIONS

RAPORT O STANIE POLSKICH ZBIORÓW BOTANICZNYCH

Report on Polish botanical collections

WUAGI WSTĘPNE

Raport niniejszy został przygotowany na wniosek Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Komitetu Botaniki PAN. Jego przedmiotem są zbiory zielnikowe, zbiory karpologiczne, kolekcje paleobotaniczne i ikonograficzne oraz preparaty i tzw. zbiory mokre dla grup, których przechowywanie w innej formie jest niemożliwe (np. niektórych grup glonów); nie obejmuje natomiast innego typu zbiorów, jak kolekcje żywe w ogrodach botanicznych i arboretach, kolekcje kultur tkankowych, banki genów (banki nasion) oraz księgozbiory. Raport został wykonany w oparciu o dane ankietowe pochodzące z dwu różnych ankiet. Efektom pierwszej jest opublikowany w 1997 wykaz polskich zbiorów zielnikowych *Polish Herbaria*. Obejmuje on 67 kolekcji z terenu całej Polski i stanowi podstawę charakterystyki wielkości, jakości i znaczenia zbiorów. Pełny zakres publikowanych danych uaktualniono i udostępniono w internecie w formie bazy danych (por. źródła). Drugą, 15-punktową ankietę przygotowano specjalnie dla scharakteryzowania stanu uporządkowania, zabezpieczenia, obsługi i perspektyw rozwoju kolekcji botanicznych.

WIELKOŚĆ, JAKOŚĆ I ZNACZENIE POLSKICH KOLEKCJI

- Polskie kolekcje botaniczne gromadzone są w 67 zielnikach; 61 z nich związanych jest z następującymi instytucjami: uniwersytety (15), akademie

- rolnicze (14), regionalne muzea (9), wyższe szkoły pedagogiczne (5), placówki Polskiej Akademii Nauk (5), akademie medyczne (3), placówki podległe Ministerstwu Leśnictwa (2) oraz inne (1); 6 dalszych to zbiory prywatne. Łączna liczba arkuszy zielnikowych, torebek i preparatów zgromadzonych w polskich zielnikach wynosi blisko 4,1 mln.
- Zielniki rozrzucone są na terenie całego kraju; głównie jednak w ośrodkach akademickich. Już sama liczba instytucji (61) oraz osób stale pracujących na zbiorach (ok. 500) mówi o bardzo dużym ich znaczeniu dla szeroko pojętych badań naukowych. Zbiory stanowią także podstawowy element dokumentacji środowiska przyrodniczego.
  - Tylko 25 polskich kolekcji wymienia ostatnie wydanie międzynarodowego *Index Herbariorum* (Holmgren i in. 1990).
  - Wszystkie zielniki zgrupowane są w 36 miejscowościach i są mniej więcej równomiernie rozmieszczone na terenie kraju.
  - Większość z nich to zbiory względnie młode, powstałe dopiero po II wojnie światowej. Najstarsze materiały w zbiorach podstawowych pochodzą z II połowy ubiegłego stulecia. Wyjątek stanowi kilka wydzielonych zielników historycznych.
  - Zaledwie 6 zielników posiada zbiory przekraczające 250.000 arkuszy.
  - Całość polskich zbiorów liczy 4.041.857 arkuszy lub ich odpowiedników (koperty, pudełka itp.), w tym 2.834.041 stanowią rośliny naczyniowe, 562.722 mszaki, 229.528 grzyby i śluzowce, 357.516 porosty, 29.929 glony (Tab. 1). Glony i śluzowce są najslabiej reprezentowane w naszych zbiorach. W grupie glonów pewnym odpowiednikiem czy substytutem zielnika może być zbiór ikonograficzny (ikonoteka). Taka centralna ikonoteka gromadzona jest w Instytucie Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Liczy ona obecnie około 440.000 fotografii oraz rycin i należy do najbogatszych zbiorów tego typu w świecie.
  - Największe zbiory (Tab. 1.) zgromadzone są w Krakowie (wraz z zielnikami prywatnymi, ale bez ikonoteki glonów, ponad 1.000.000 arkuszy, czyli ok. 1/4 całości zbiorów krajowych). Jak jest to niewiele, świadczy porównanie ze znacznie mniejszymi Czechami, gdzie w samej Pradze są 2 zielniki, z których każdy liczy ponad 2 mln arkuszy.
  - Większość polskich kolekcji ma charakter lokalny lub regionalny. Bogatsze materiały zielnikowe spoza Polski znajdują się w kilku zaledwie zielni-

kach (KRA, KRAM, LBL, KOR, POZ, POZG, WA, WRSL). Zaledwie 8 zielników posiada w swych kolekcjach typy nomenklatoryczne, z czego nieco więcej (kilkadziesiąt do kilkaset typów) posiada 5 zielników. Najbogatsze w typy są zielniki krakowskie (KRA i KRAM), gdzie znajduje się ponad 2000 typów nomenklatorycznych (głównie roślin naczyniowych i mszaków), zielnik lubelski (LBL), gdzie przechowywanych jest kilkaset typów (głównie porostów), bogata kolekcja roślin naczyniowych z Afryki z wieloma typami przechowywana w Poznaniu (POZG), a także zielnik w Kórniku (KOR) z wieloma typami drzew, krzewów i krzewinek z obszaru śródziemnomorskiego i północno-zachodniej Azji; w Gdańsku (UGDA) znajduje się znacząca kolekcja storczyków tropikalnych z około 200 typami.

ZABEZPIECZENIE, UPORZĄDKOWANIE, OBSŁUGA I PERSPEKTYWY ROZWOJU POLSKICH KOLEKCJI

Stan zbiorów opracowano w oparciu o informacje uzyskane z 46 ankietowanych instytucji. Pozostałe 15 instytucji nie nadesłało informacji.

Stan ten przedstawia się następująco:

- Prawie połowa (22) instytucji nie posiada wydzielonych pomieszczeń na zbiory; te ostatnie przechowywane są w różnych miejscach – najczęściej w pokojach pracowników naukowych lub na korytarzach. Z trudnościami lokalowymi borykają się prawie wszystkie, nawet największe i najlepiej funkcjonujące zbiory.
- Jedynie trzy zielniki posiadają nowoczesne szafy kompaktowe.
- Żaden ze zbiorów nie posiada klimatyzacji.
- W 25 przypadkach (ponad połowa zielników) temperatura i wilgotność pomieszczeń nie odpowiadają warunkom potrzebnym do właściwego przechowywania zbiorów.
- W 42 instytucjach (na 66) pomieszczenia, w których przechowuje się zbiory nie są odkażane, a w 22 także same zbiory nie są w żaden sposób odkażone i konserwowane, przez co ulegają one powolnemu niszczeniu.
- Większość (39) kolekcji to zbiory martwe lub prawie martwe, przyrastające tylko okazjonalnie (przyrost poniżej 500 arkuszy rocznie); jedynie przyrost dwóch kolekcji waha się od 500 do 1000 arkuszy, czterech innych w granicach 1000 do 5000 arkuszy, a tylko w dwu przyrost osiąga 5000–10000 arkuszy rocznie.

Tabela 1. Liczba okazów zgromadzonych w polskich zielnikach z podziałem na grupy taksonomiczne.

Table 1. Number of specimens accumulated in Polish herbaria with division into systematic groups.

Akronim <i>Acronym</i>	Miasto <i>Town</i>	Konsultanci <i>Consultants</i>	Ogółem <i>Total</i>	Rośliny Naczyniowe <i>Vascular Plants</i>	Mszaki <i>Bryo- phytes</i>	Grzyby śluzowce <i>Fungi, Myxo.</i>	Porosty <i>Lichens</i>	Glony <i>Algae</i>	Inne <i>Others</i>
BDPA	Bolestraszyce	–	19000	10000	0	0	9000	0	0
BIL	Białowieża	A. Sokołowski	78350	68000	10100	0	250	0	0
BNPH	Ustrzyki Dolne	S. Kucharzyk	2460	2460	0	0	0	0	0
BSG	Białowieża	W. Adamowski	34500	28000	4000	0	2500	0	0
BYDG	Bydgoszcz	B. Kwiatkowska	6140	6140	0	0	0	0	0
CHRZ	Chrzanów	P. Grzegorzek	7909	7543	9	293	63	1	0
DRAPN	Drawno	J. Kujawa- Pawlaczyk	7510	7130	313	0	67	0	0
GDMA	Gdańsk	M. Buliński	32000	31700	300	0	0	0	0
GPN	Poręba Wielka	P. Czarnota	1250	0	0	0	1250	0	0
HMIPC	Kraków	T. Kowalski	16000	0	0	16000	0	0	0
IUNG	Puławy	J. Gądor	11000	11000	0	0	0	0	0
KINM	Kielce	P. Król	2149	1595	155	0	399	0	0
KOR	Kórnik	J. Zieliński	68000	68000	0	0	0	0	0
KRA	Kraków	E. Dubiel	306400	240000	15400	30500	15000	0	5500
KRAM	Kraków	Z. Mirek	645223	413000	140000	40870	43500	7853*	0
KRAP	Kraków	–	65000	30000	0	0	35000	0	0
KRFB	Kraków	G. Piątek	6200	6200	0	0	0	0	0
KTC	Kielce	–	21350	7000	0	1500	12000	850	0
KTU	Katowice	–	75100	72000	3000	100	0	0	0
LBL	Lublin	M. Szarowski	388500	131000	112000	0	142000	2000	1500
LBLM	Lublin	–	25000	0	0	25000	0	0	0
LOD	Łódź	–	394200	350000	11700	20000	12500	0	0
MGS	Bytom	J. Betleja	22451	12300	9730	421	0	0	0
OLS	Olsztyn	–	14000	14000	0	0	0	0	0
OLSZ	Olsztyn	L. Olesiński	7600	7600	0	0	0	0	0
OLTC	Olsztyn	–	2472	2472	0	0	0	0	0
OMWM	Olsztyn	K. Gębura	2368	2368	0	0	0	0	0
OPN	Ojców	–	480	480	0	0	0	0	0
OPOL	Opole	–	5000	5000	0	0	0	0	0
PBMA	Poznań	–	40000	40000	0	0	0	0	0
POZ	Poznań	P. Szkudlarz	185000	160000	0	0	25000	0	0

Tabela 1 *cd.*Table 1 *cont.*

Akronim <i>Acronym</i>	Miasto <i>Town</i>	Konsultanci <i>Consultants</i>	Ogółem <i>Total</i>	Rośliny Naczyniowe <i>Vascular Plants</i>	Mszaki <i>Bryo- phytes</i>	Grzyby śluzowce <i>Fungi, Myxo.</i>	Porosty <i>Lichens</i>	Głony <i>Algae</i>	Inne <i>Others</i>
POZG	Poznań	A. Rusińska	229000	145000	84000	0	0	0	0
POZM	Poznań	M. Lisiewska K. Szambelańczyk	13000	0	0	13000	0	0	0
POZNB	Poznań	P. Urbański	27850	12900	12650	1200	800	300	0
POZNF	Poznań	W. Szwed	6700	6700	0	0	0	0	0
POZW	Poznań	J. Szwejkowski	40000	0	40000	0	0	0	0
ROGA	Rogów	J. Tumiłowicz	700	700	0	0	0	0	0
RPNH	Zwierzyniec	Z. Maciejewski	212	212	0	0	0	0	0
RZS	Rzeszów	–	2000	2000	0	0	0	0	0
SKPN	Bieliny	P. Krzos	2560	2309	0	0	251	0	0
SLTC	Słupsk	I. Izydorek	33000	30000	0	0	3000	0	0
SMOK	Drozdowo	K. Zielińska	4500	4500	0	0	0	0	0
SOSN	Sosnowiec	E. Pietkun	23000	1000	22000	0	0	0	0
SPNH	Smóldzino	–	800	800	0	0	0	0	0
SZCZ	Szczecin	L. Wołejko	13700	4500	7000	2000	0	200	0
SZPA	Szczecin	–	1100	0	0	1100	0	0	0
SZUB	Szczecin	–	8800	6500	300	2000	0	0	0
TRN	Toruń	W. Gugnacka-Fiedor	208000	195000	3000	800	2000	0	0
UGDA	Gdańsk	W. Fałtynowicz D. Szlachetko	70400	35000	7000	400	28000	0	0
WA	Warszawa	K. Spalik	300700	205000	50000	28700	11000	6000	0
WALM	Wałbrzych	I. Szydłowska	3549	0	0	0	0	0	3549
WAME	Warszawa	–	6792	0	0	0	0	0	6792
WAUF	Warszawa	–	5000	0	0	5000	0	0	0
WPN	Krzywe	M. Romański	180	0	0	0	0	0	0
WRAB	Wrocław	–	12100	10000	1000	0	1000	100	0
WRAF	Wrocław	–	2000	0	0	2000	0	0	0
WRSL	Wrocław	K. Świerkosz	500000	400000	27000	38400	22000	12600	0
WSRP	Siedlce	–	22750	22030	0	0	720	0	0
ZAMU	Zakopane	G. Cisło	7972	6402	615	114	216	25	600
ZTS	Zakopane	H. Piękoś-Mirkowa	10080	8500	1450	130	0	0	0
Total Number			4041857	2834041	562722	229528	357516	29929	18121

* Ponadto ikonoteka glonów zawierająca 440000 rycin (Plus iconotheca of algae comprising 440000 drawings).

- W ponad połowie (28) kolekcji rośliny nie są umocowane trwale na arkuszach, a same arkusze nie są numerowane (25 kolekcji), co pośrednio informuje o stanie nieuporządkowania zbiorów.
- Tylko 5 instytucji prowadzi 14 wydawnictw zielnikowych, z czego 10 wydaje ośrodek krakowski (9 – IB PAN, 1 – IB UJ).
- Tylko połowa zielników (24) prowadzi wymianę krajową, z czego zaledwie 4 z więcej niż 5-cioma ośrodkami. Jeszcze słabiej wygląda wymiana zagraniczna. Prowadzi ją tylko 15 zielników, a jedynie 5 – z 10 lub więcej krajami, z czego tylko 2 z około 20 ośrodkami w kilkunastu krajach, a jeden (zielnik IB PAN) z około 80 ośrodkami w ponad 30 krajach.
- Żaden zbiór nie posiada komputerowej bazy danych o własnych zasobach.
- Tylko 10 instytucji przeznaczają przynajmniej część etatu specjalnie na obsługę zbiorów zielnikowych; w pozostałych obsługą zbiorów zajmują się dorywczo pracownicy wykonujący na codzień inną pracę.
- Spośród analizowanych 46 zbiorów związanych z różnymi instytucjami, tylko 18 posiada bezpośredni dostęp do poczty elektronicznej i własny w niej adres.

PODSUMOWANIE

- Stan polskich kolekcji botanicznych jest wysoce niezadowolający, tak ze względu na potrzeby badań naukowych, jak i wymogów reprezentatywności kolekcji dokumentujących stan szaty roślinnej (szczególnie w obliczu szybkich i na ogromną skalę zachodzących zmian we florze krajowej). Zarówno ilość jak i jakość polskich zbiorów odstają wyraźnie *in minus* od krajów liczących się choćby tylko w skali europejskiej. Z wyjątkiem części zbiorów Krakowa, Kórnika i Poznania, w odniesieniu do wybranych grup także Gdańska, Lublina, Warszawy i Wrocławia, nie posiadamy kolekcji o znaczeniu międzynarodowym. Także stan zabezpieczenia większości kolekcji jest wysoce niezadowolający, a blisko połowa zbiorów przechowywana jest w warunkach skazujących zbiór na zniszczenie w krótkim czasie.

POSTULATY

- Należy wprowadzić wymóg pełniejszego dokumentowania zbiorów wszelkich regionalnych i lokalnych opracowań szaty roślinnej oraz wymóg

składania materiału dowodowego w odpowiednio zabezpieczonych kolekcjach.

- Instytucje posiadające zbiory powinny dołożyć wszelkich starań celem należytego ich zabezpieczenia lub, w razie braku takich możliwości, przekazać kolekcję wiodącej placówce regionalnej bądź Instytutowi Botaniki PAN w Krakowie, gdzie istnieją właściwe warunki dla przechowywania zbiorów.
- Komitet Badań Naukowych powinien wzmocnić finansowanie zbiorów, gdyż obecna polityka nie tylko nie prowadzi do polepszenia i tak już bardzo trudnych warunków gromadzenia, przechowywania i obsługi kolekcji, ale sytuację tę nadal pogarsza.

ŹRÓDŁA

- HOLMGREN P. K., HOLMGREN N. H., BARNETT L. C. 1990. Index Herbariorum. Part I: The Herbaria of the World. *Regnum Vegetabile* **120**: 1–693.
- MIREK Z. 1990. Polish Herbaria. *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* **2**: 1–73.
- MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. 1995. Kto jest Kim w Botanice Polskiej (Who is Who in Polish Botany). *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* **14**: 1–436.
- MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. 1997. Polish Herbaria. *Polish Bot. Stud. Guidebook Series* **18**: 1–116.
- MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. 1998. Polskie Zbiory Zielnikowe – baza danych na stronie internetowej Instytutu Botaniki PAN, Kraków: server WWW – <http://botan.ib-pan.krakow.pl/>
- VITT D. H., GRADSTEIN S. R., IWATSUKI Z. 1985. Compendium of Bryology. A World Listing of Herbaria, Collectors, Bryologists, and Current Research. *Bryophytorum Bibliotheca* **30**: 1–355. J. Cramer, Braunschweig.

Zbigniew MIREK

NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

GUINEANA

Guineana (ISSN 1135–7924) jest nową botaniczną serią wydawniczą, wydawaną przez Uniwersytet Pais Vasco w Bilbao poczynając od 1995 roku. Tytuł serii upamiętnia imię wybitnego baskijskiego botanika Emilio Guinea Lópeza (1907–1985), prekursora badań fitosocjologicznych w Kraju Basków i na obszarach przyległych. W serii *Guineana* publikowane są obszerne opracowania monograficzne z zakresu systematyki, taksonomii i ekologii roślin, oraz florystyki i fitosocjologii, a także Flory regionalne różnych grup roślin w tradycyjnym ujęciu (glonów, grzybów i poro-